

Ervaringen met esdoornbeheer in de gemeente Den Haag Esdoorn een probleem??

Dit artikel gaat over de beheersbaarheid van esdoorns in de stadsbossen van de gemeente Den Haag. Diverse beheerders willen esdoorns beteugelen vanwege de uitbundige verjonging en groei. Maar is deze soort wel zo'n groot probleem? In dit kader is op 12 juni een voordracht gehouden op een mini-symposium over ongewenste boomsoorten.

Alvorens het beheer van de esdoorn uit te werken, wordt een toelichting gegeven op het bosbeheer in de stad Den Haag. De stedelijke context bepaalt immers het beheer, wat overigens op steeds meer plaatsen van toepassing is. De lezer die voornamelijk geïnteresseerd is in het daadwerkelijke esdoornbeheer, wordt direct verwezen naar de paragraaf 'Analyse'.

Haagse bossen

De gemeente Den Haag staat bekend als 'groene stad aan zee'. In Den Haag is ten opzichte van bijvoorbeeld Amsterdam en Rotterdam, veel groen aanwezig. Den Haag bezit in totaal ca. 1.200 ha grootschalig groen waarvan ongeveer 650 ha bos. De Dienst Stadsbeheer beheert de meeste van deze zogenoemde 'grote groengebieden' (zie kaart).

De bosobjecten zijn onderdeel van duinen, landgoederen, parken en recreatiegebieden. De afzonderlijke objecten hebben ieder een eigen karakter als gevolg

van bodemgesteldheid (duinzand / klei / veen), ontstaansgeschiedenis, omvang en bezoekers.

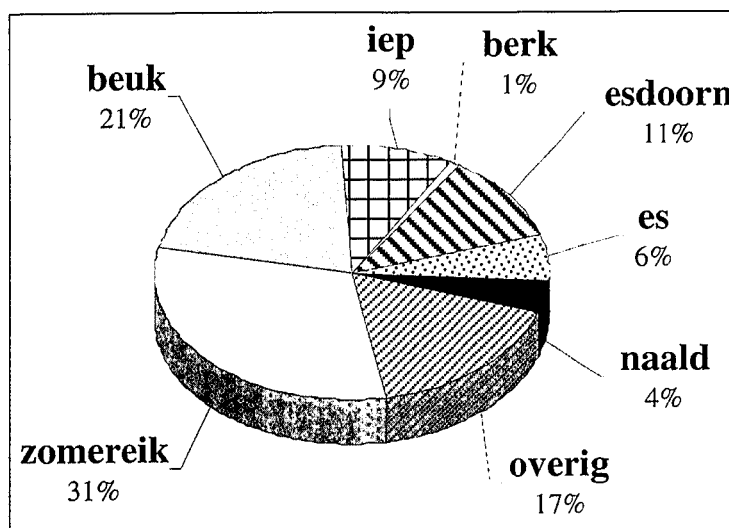
De Haagse bossen worden zoals te verwachten is, op verschillende manieren veelvuldig bezocht. Een voorzichtige schatting op basis van de stadsenquête 2003 geeft aan dat jaarlijks circa 170.000 inwoners in totaal 12,7 miljoen bosbezoeken afleggen. Viervoeters zijn daarbij uiteraard niet meegerekend. Stadsbeheer besteedt dan ook veel aandacht aan voorlichting en communicatie. Burgers, natuurverenigingen en bestuur willen immers dat de bossen vakkundig en met respect worden beheerd.

De bestuurders van Den Haag willen mooi en gezond bos met weinig klachten en beperkte kosten. De bossen zijn er vooral voor de recreatie, natuur en de beleving. De gemeente streeft naar gemengd en structuurrijk bos met veel inheemse soorten en dood hout. Stadsbeheer combi-

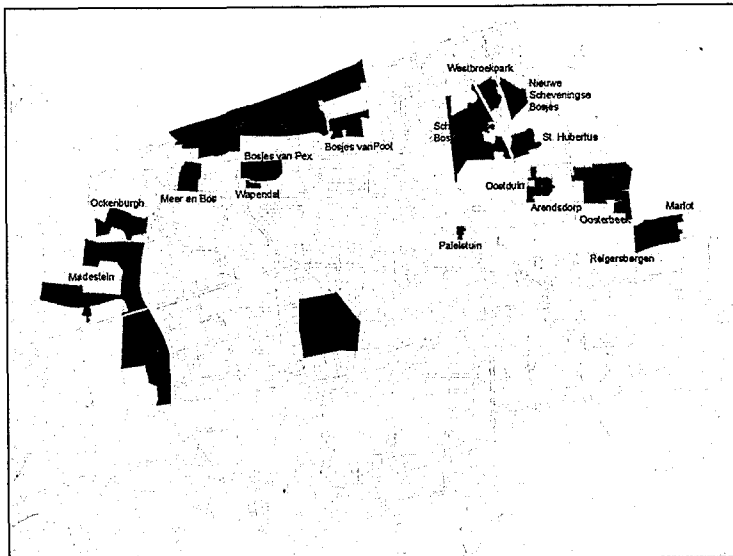
neert recreatie en natuur door middel van geïntegreerd bosbeheer, waarbij houtproductie geen doelstelling is.

De beheerders bepalen aan de hand van de aanwezige toestand en de spontane ontwikkeling, welke maatregelen nodig zijn. Blessers schouwen eens in de vijf jaar ieder bosperceel om te bepalen waar dunning, verjonging of 'niets doen' gewenst is. De toekomstbomenmethode is daarbij uitgangspunt. Het gaat steeds om maatwerk in overleg met burgers en belangenverenigingen.

Echter goed bleswerk alleen is niet voldoende. Met name de communicatie en begeleiding van de uitvoering vragen aandacht. Inwoners realiseren zich immers zelden dat bomen groeien waardoor het bos voortdurend verandert. De beheerder moet beoogde maatregelen goed onderbouwen en communiceren. Er wordt dus veel gepraat voor er wordt gezaagd. De geloofwaar-

Figuur a: boomsoortensamenstelling

Ligging van de grote groengebieden in de gemeente Den Haag

doorn zorgt er plaatselijk voor dat andere boom- en struiksoorten geen kansen krijgen. Recente Woodstock-inventarisaties geven aan dat de gewone esdoorn in 60% en de Noorse esdoorn in 40% van de ondergroei voorkomt. Het aandeel in de ondergroei is dus aanzienlijk groter dan de 11% in het kronendak. Of esdoorn een probleem is, hangt af van de doelstelling. Om gemengd bos in stand te houden, is de verjonging van verschillende soorten van belang. De verjongingsvoortgang blijkt

digheid staat opnieuw ter discussie als de uitvoering niet zorgvuldig en esthetisch plaats vindt. Haags bosbeheer is dan ook een goed voorbeeld van Urban Forestry.

Analyse Haagse situatie

De Haagse bossen zijn bijna allemaal gemengd en bestaan voor meer dan de helft uit eik en beuk (zie figuur a). Berken en dennen komen relatief weinig voor. Iep en esdoorn nemen ieder ongeveer $\frac{1}{10}$ van het kronendak voor hun rekening.

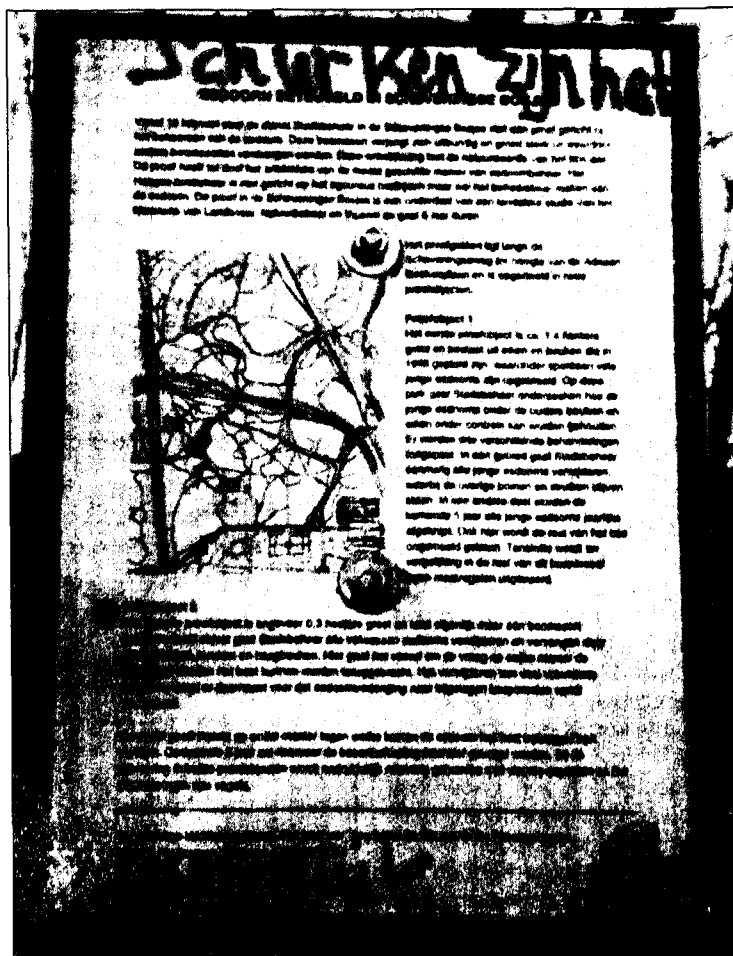
Het aandeel esdoorn varieert per groot groengebied en is voornamelijk hoog in de bossen van de binnenduinstrand en op de landgoederen. Esdoorns gedijen goed op kalkrijke duingronden en waar de bodem kunstmatig is verrijkt (zoals stadscompost).

Beide esdoornsoorten voelen zich in de Haagse bossen prima thuis. Bodem en klimaat zorgen voor een uitbundige verjonging en indrukwekkende (jeugd)groei.

Verjonging

De sterke verjonging van es-

Kritiek op kaalkap

Bosbeheer in uitvoering

uit de stamtal-diameterverhoudingen van de Woodstockinventarisaties. Esdoorn en iep blijken zich goed te verjongen, beuk verjongt zich redelijk. Berk verjongt zich matig wat deels te verklaren is door het geringe aantal moederbomen (slechts 1%). De verjonging van eik en naaldbomen is onvoldoende om deze op termijn te houden.

Het ontbreken van voldoende eikenverjonging is opmerkelijk. Eik is de belangrijkste soort in het kronendak en er zijn nauwelijks natuurlijke belagers, zoals wild. De eik kiemt op diverse plekken, maar groeit niet door. Eikenverjonging is blijkbaar moeilijk te combineren met kleinschalige ingrepen in intensief gemengd bos. Natuurbeheerders zullen het uitblijven van dennerverjonging waarschijnlijk niet betreuren, maar stedelingen hebben juist een zwak voor deze altijd groene bomen. Aanplant van eik en den is vooralsnog de enige oplossing.

Groei en ontwikkeling

Esdoorns vertonen na vestiging een aanzienlijke groeiontwikkeling: zij groeien snel en breed uit. De combinatie van bodemgesteldheid en andere boomsoorten bepaalt of esdoorns vervolgens een probleem zijn.

Op rijke kleibodems houden soorten als es, eis, linde en (haag)beuk met hun groei de esdoorn in toom. In dat geval is de esdoorn een aangename aanvulling op het soortenpalet. Esdoorns op duingrond zijn vooral een bedreiging voor eiken en dennen. Oorzaak: de esdoorns groeien snel door de lichtdoorlatende en relatief lage kronen heen, waarna eik en den overvleugeld worden. Beuk en iep verdringen eik en den op den duur eveneens, echter dit proces

gaat langzamer. Esdoorn vormt dus vooral een probleem op duinzand in combinatie met eik of den.

Nuancering

Esdoorns hebben natuurlijk ook voordelen, zeker in stadsbossen. Esdoorns verjongen zich probleemloos en kunnen uitgroeien tot fraaie bomen met indrukwekkende afmetingen. Uit recent onderzoek blijkt daarnaast dat onder volwassen esdoorns zich een interessante kruidenvegetatie kan ontwikkelen, bijvoorbeeld van bosanemoon en -hyacint. Dit

fenomeen wordt steeds bekender. In Den Haag zijn soorten als klimop en sneeuwbes en niet esdoorn er de oorzaak van dat de kruidlaag slecht is ontwikkeld.

Vakkennis

De vakinhoudelijke kennis over esdoorns is mijns inziens beperkt. Er is bijvoorbeeld weinig bekend over de interactie in het natuurlijke verspreidingsgebied met andere soorten. Hetzelfde geldt overigens voor de Amerikaanse eik en Amerikaanse vogelkers. Door dit gebrek aan kennis zijn er weinig aankno-

pingspunten voor het beheer. Hier ligt volgens mij dan ook een belangrijke onderzoeksvraag.

Experimenten

Plaatselijk zijn gerichte beheermaatregelen nodig om de esdoorn te beheersen. De vraag is vervolgens hoe dan te handelen. De gemeente Den Haag neemt in dit kader deel aan het landelijk netwerk Voorbeeldbedrijven Geïntegreerd Bosbeheer. Doel is door onafhankelijk wetenschappelijk onderzoek inzicht te krijgen in de meest effectieve en efficiën-

te methode van esdoornbeheer. In 2000 zijn twee proeflocaties gekozen in de Scheveningse Bosjes. Het eerste proefobject bestaat uit een 50-jarige eikenopstand met bijmenging van beuk en iep. De ondergroei bestond uit esdoornverjonging en struiksoorten, zoals kardinaalsmuts en inlandse vogelkers. Deze afdeling is voor de proef verdeeld in drie gedeelten met aparte beheermaatregelen. In het eerste deel is de esdoornopslag eenmalig afgezet. In het tweede deel wordt de esdoornopslag jaarlijks afge-

Probleem op micro-schaal

zet en in het derde deel vinden geen ingrepen plaats. Het afzetten gebeurt eind februari als esdoorns sterk 'bloeden' en voorafgaand aan het vogelbroedseizoen. Na drie jaar blijkt dat eenmalig afzetten geen significant effect heeft. Meermalig afzetten lijkt enig resultaat op te leveren, maar vraagt veel aandacht en continuïteit.

Het tweede proefobject was een monocultuur esdoorn, dat in zijn geheel is gekapt. De kapvlakte van circa 3 are is vervolgens ingeplant met eik/berk en aan de randen met beuk/haagbeuk. De hypothese was dat de aanplant spoedig de bodem zou afdekken waardoor esdoorns geen kans meer hebben. Na drie jaar is er inderdaad weinig esdoorn, waarvoor drie verklaringen zijn aan te dragen. Allereerst heeft zich na de kap veel braam gevestigd waardoor bodem en stobben afgedekt zijn. Ten tweede zorgt het directe zonlicht ervoor dat de jonge esdoorns verschroeiën. Dit effect wordt ook elders in duinbossen aangetroffen, zoals in de Amsterdamse Waterleidingduinen. Tot slot is er de invloed van de aanplant. De verjonging is redelijk goed aangeslagen, maar nog onvoldoende in sluiting om esdoornverjonging effectief te verhinderen.

Praktisch beheer

Het huidige bosbeheer is gericht op het in stand houden van de soortensamenstelling door middel van kleinschalige ingrepen. Het aandeel esdoorn in het kroonendak mag niet meer dan ca. 20% worden. Deze doelstelling vergt een goed monitoringstelsel.

Het praktische beheer bestaat uit het dunningsgewijs verwijderen van esdoorns bij toekomstbomen. Esdoorns worden met te-

Communicatie uitvoering bosbeheer

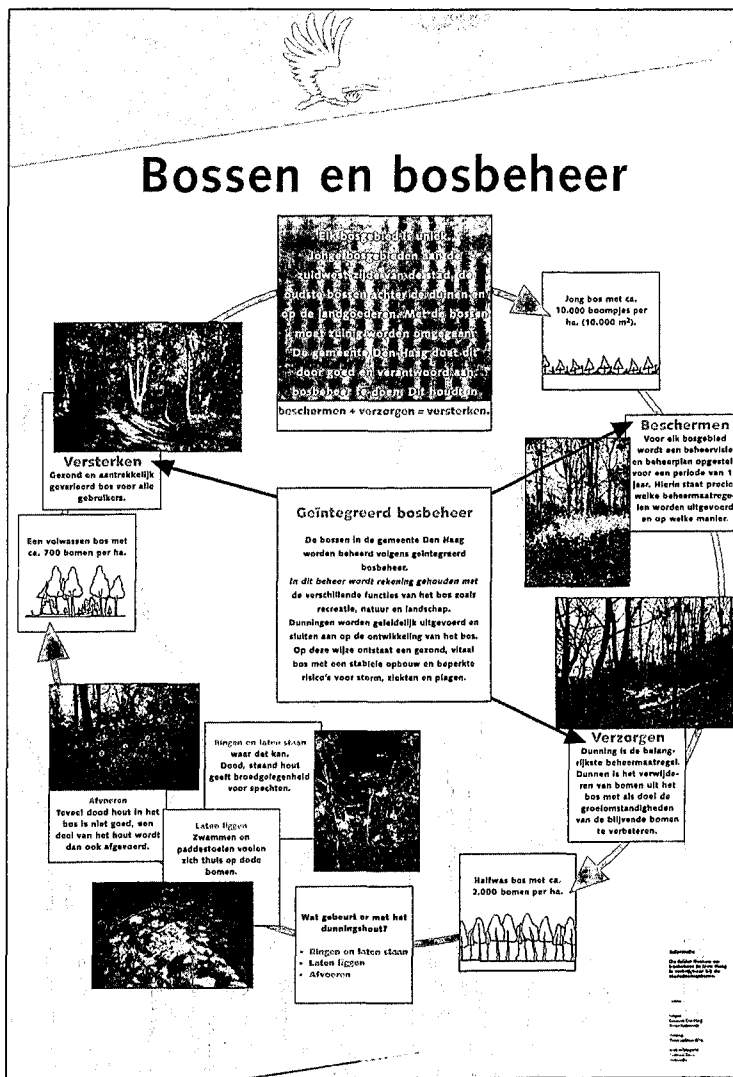
rughoudendheid als toekomstboom gekozen, bijvoorbeeld een meerstammig exemplaar langs een pad. Waar bijzondere bodemvegetatie voorkomt, wordt esdoorn regelmatig afgezet. De effectiviteit daarvan is echter onzeker, zoals ook uit het (concept) Alterra-rapport over ongewenste boomsoorten blijkt.

Conclusie: leven met esdoorns

De esdoorn zien wij in de kleurrijke stad Den Haag als een ingeburgerde soort. Zijn verjonging en groei zijn echter een probleem op duinzand in combinatie met eiken of dennen. Op rijkere bodems is esdoorn juist een aanvulling op de menging.

Kaalkap (zelfs van maar 3 are) is het meest effectief, maar roept veel weerstand bij bezoekers op. Ook met goede communicatie is dit niet te voorkomen. Het meest effectieve middel kan in deze stadsbossen dus slechts sporadisch worden toegepast.

Het Haagse bosbeheer bestaat uit het geleidelijk terugdringen van esdoorns ten behoeve van andere soorten. Waar en hoe esdoorns teruggedrongen worden, hangt af van de plaatselijke bosontwikkeling in combinatie met monitoringsgegevens. Esdoornbeheer vraagt net als dat van

Amerikaanse eik en Amerikaanse vogelkers, de nodige continuïteit en middelen. De stedelijke om-

geving stelt als extra randvoorwaarde een goede communicatie richting burgers en politiek.